

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף כז

(בעמוד הקודם)

ואמר רבה זרק תינוק: אדם אחד זרק תינוק מהגג, ובא אדם אחר למטה עם חרב והחזיק אותה מתחת לתינוק והתינוק נפל על החרב ומת - הדבר תלוי במחלוקת דלהלן:

הכוחו עשרה בני אדם: לדעת רבנן כולם פטורים בגלל שנאמר "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נַפְשׁ אָדָם" דהיינו שצריך להרוג את כל הנפש אבל כאן כל אחד הרג רק מקצת מהנפש. לדעת רבי יהודה בן בתירא האחרון חייב בגלל ש"מִכָּל נַפְשׁ לומדים שאפילו על הריגת מקצת מהנפש חייב, ומכיון שהאחרון קירב את המיתה הוא חייב. לענייננו, האדם שהחזיק בחרב קירב את מיתת התינוק (לפני שהוא ימות בנפילה על הארץ), והדין תלוי במחלוקת הנ"ל.

בא שור וקבלו בקרניו: ואם במקרה הנ"ל הגיע שור למטה וחיכה לתינוק שיפול על הקרניים שלו והרגו - האם השור חייב כופר על הריגת התינוק? השאלה היא אליבא דרבי יהודה בן בתירא. והדבר תלוי במחלוקת הבאה:

דתניא ונתן פדיון נפשו: נחלקו הדעות האם כוונת הפסוק שישלם כופר את דמיו של הניזק שנהרג, או את דמיו שלו (המזיק ההורג). ממילא לדעת רבנן שמשלם את דמי הניזק אם כן הרי לתינוק שנפל מהגג ובעוד רגע ימות אין כל שוויו ולכן פטור מכופר, אבל לדעת רבי ישמעאל בנו של רבי"ב שמשלם את דמי המזיק חייב לשלם.

ואמר רבה נפל מראש הגג ונתקע באישה: ו'בא' עליה וגם פצע אותה. מדובר שהוא נפל ברוח מצויה ולכן הוא נחשב 'קרוב למזיד' וחייב בארבעה דברים (כי בשוגג חייב רק על נזק): נזק צער ריפוי שבת, אך פטור על בושת כדלקמן.

ואם האישה הזו היתה יבמתו הזקוקה ליבום - הוא לא קנה אותה בביאה הזו. ואפילו ש'הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה' - זה דוקא כשהוא התכוין לביאה (כגון שבא עליה במחשבה שהיא אשה אחרת), אבל כאן הוא לא התכוין לביאה (ולכן אם אח שלו עשה ביבמה 'מאמר' היא נאסרת עליו).

דתנ אינו חייב על הבושת: כך מובא במשנה (לקמן פ"ב) 'נפל מן הגג והזיק ובייש - חייב על הנזק ופטור על הבושת שנאמר 'ושלחה ידיו והחזיקה במבושיו' אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין' (כגירסת הב"ח ועוד שם). ויתבאר עוד להלן.

נפל מראש הגג ברוח שאינה מצויה: בכזה מקרה הוא אנוס או לכל הפחות שוגג, ולכן פטור מארבעה דברים (כפי שלמדנו בדף הקודם), אבל חייב בנזק כי אדם מועד לעולם. (ואין זה נחשב כ'אונס גמור' שאדם פטור עליו, משום שרוח שאינה מצויה נושבת לפעמים. נמוק"י).

ואם נתהפך: אם הוא נפל, ותוך כדי נפילה הוא הפך את עצמו כדי ליפול על האדם להנאתו - חייב על בושת (אפילו אם נפל ברוח שאינה מצויה) בגלל שהוא התכוין להזיק. ולומדים זאת מהפסוק הנ"ל כמובא בכרייתא:

דתניא: נאמר "כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו, וקרבה אשת האחד להציל את אישה מידי מכה, ושלחה ידה והחזיקה במבשיו, וקצתה את כפה (= עליה לשלם ממון דמי בושתו רש"י)". מהמילים 'ושלחה ידה במבשיו' אנו לומדים שדוקא אם התכוונה לכייש אותו היא חייבת בתשלומי בושת, כפי שמתואר בפסוק שהיא שולחת ידה בכוונה למקום שיגרום לו בושה. ומתוספת המילה 'והחזיקה' לומדים שאם היא מתכוונת להזיק (להחזיק את הביצים בכח ולהזיק) היא חייבת על הבושת, אפילו אם לא התכוונה לכייש (ר"י מלוניל).

ואמר רבה הניח לו גחלת: אם הניח גחלת בוערת על ליבו של אדם והאדם מת - המניח פטור בגלל שהיה על האדם לסלקה מעל ליבו, והוא הרג את עצמו. אבל אם הניח גחלת על בגדו ונשרף הבגד - חייב על הבגד. בגלל שהסיבה שהניזק לא סילק את הגחלת אינה בגלל שהוא הסכים לוותר על הבגד, אלא בגלל שהוא אומר לעצמו אני אתבע אותו אחר כך על הבגד (מה שאין כן בהניח גחלת על ליבו שהוא רצה למות).

תרוייהו תננה: שני הדינים הללו כתובים במשניות.

כבש עליו לתוך האור: הכניס אותו בעל כרחו לתוך האש או לתוך המים ולא הניח לו לצאת מתוכם עד שמת.

קרע את כסותי: האומר לחבריו: 'תקרע את הבגד שלי', או 'תשבור את הכד שלי' - המזיק חייב, כי כוונתו היתה לומר לו 'אם תרצה תקרע את הבגד ותשלם לי'. אלא אם כן אמר לו במפורש 'על מנת שתהיה פטור'.

בעי רבה הניח גחלת על לב עבדו: האם העבד נחשב כגופו של האדון ואם כן הוא פטור כי היה על העבד לסלק את הגחלת, או שהעבד כממונו של האדון ואם כן חייב כמו ששרף את בגדו של חברו.

ואם תרצה לומר שעבדו נחשב כגופו - עדיין יש להסתפק מה הדין בשורו: כשהניח גחלת על לב שורו, האם חייב או פטור. דהיינו האם השור היה צריך לנער את גופו מהגחלת או לא?

הגמרא פושטת שעבדו כגופו כי יש בו דעת לסלק את הגחלת מליבו, אבל שורו כממונו כי אין בו דעת לכך.

הדרן עלך ביצד הרגל

פרק שלישי. משנה: ואם הוזק בה: אם הנתקל בחבית ניזוק מהחבית.

גמרא: פתח בכד וסיים בחבית?: המשנה מדברת על מקרה אחד, אלא שבתחילה היא מספרת שהמניח הניח כד ברה"ר ולאחר מכן מספרת שהוא הניח חבית ברה"ר.

ותנן נמי: ויש עוד משנה בדומה לכך.

ושפך זה יינו: כדי להציל את הדבש היקר ולהכניס אותו לתוך החבית שלו שיש בה יין - בעל הדבש אינו צריך לשלם לו על היין שנשפך אלא רק לשלם לו שכר כ'פועל' על הפעולה שעשה בשבילו.

תירוץ: אמר רב פפא: אין באמת הבדל בין כד לחבית, והסיבה שהמשנה מחליפה ביניהם כדי ללמד דין במקח וממכר: המסכם עם חברו למכור לו חבית, יכול להביא לו כד, אפילו שבפשטות 'חבית' היא כלי גדול יותר מ'כד'.

היכי דמי: איך מדובר? אם מדובר במקום שאנשים לא קוראים לחבית כד, ולכד חבית - ודאי שהוא חייב להביא לו דוקא חבית כפי שסיכמו ביניהם. אלא מדובר

שרוב בני המקום קוראים לחבית חבית ולכד כד, ויש מיעוט שמחליפים ביניהם. והחידוש שלא הולכים אחר הרוב, בגלל שיש כאן ספק, והדין הוא 'המוציא מחבירו עליו הראיה'.

*

למדנו במשנתנו - המניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור
 (=הנתקל פטור מלשלם על ששבר את הכד):

קושיא: אמאי פטור: מדוע הוא פטור, והרי היה עליו להתבונן כשהולך?

רב מתרץ: מדובר שבעל הכד או החבית מילא את כל רה"ר בחביות, ולא היתה לו אפשרות ללכת בלי להיתקל בהם.

שמואל מתרץ: מדובר שהנתקל הלך בחושך ולכן לא יכל להבחין בהם, אבל באמת אם הלך כשהיה אור חייב.

רבי יוחנן מתרץ: מדובר שבעל הכד הניח אותו בקרן זוית שברה"ר (= בפניה שלאחר פניה מרחוב לרחוב), וכשפנה לקרן זוית לא הבחין בכד ושבר אותו, ולכן פטור.

אמר רב פפא: המשנה מדוייקת רק כשמואל וכרבי יוחנן, שלשיטתם המניח את הכד לא פשע, ולכן דווקא אם נתקל בהם פטור אבל אם שברו בכוונה חייב, אבל לשיטת רב קשה מדוע המשנה אמרה שהוא 'נתקל', והרי אפילו אם שבר בכוונה פטור, לפי שהוא חסם לו את הדרך לעבור ברה"ר ומותר לו לשבור את החביות.

דחיית דברי רב פפא: אמר רב זביד: באמת כוונת המשנה שאפילו אם הוא שבר בכוונה פטור, והמשנה כתבה 'נתקל' אגב הסיפא, שבסיפא נאמר 'ואם הוזק בה, בעל החבית חייב בנזקו', שזה שייך דווקא אם נתקל בה, אבל אם שבר בכוונה בעל החבית פטור, לפי שהוא הזיק את עצמו.

אמר ליה ר' אבא לרב אשי: כך ביארו בארץ ישראל משמו של ר' עולא את המשנה: הנתקל תמיד פטור, ואפילו אם היה אור, לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים, ולא היה עליו להתבונן כשהלך.

הוה עובדא: היה מקרה כזה בנהרדעא וחייב שמואל את הנתקל, וכן היה מקרה כזה בפומבדיתא וחייבו רבא.

שאלה: בשלמא: אמנם מוכן ששמואל חייבו, לפי שזה תואם לשיטתו שרק בחושך פטור אבל באור חייב, אבל מדוע רבא חייבו, האם הוא סובר כשמואל?

תשובה: אמר רב פפא: מדובר שהכד היה מונח בקרן זוית הסמוכה לבית הבד (= מקום ששבו כותשים את הזיתים להוציא מהם שמן), ומנהגם היה כשכבית הכד היתה מלאה בני אדם היו הבאים מניחים את כליהם ברה"ר, וממתינים עד שיצאו האנשים מבית הבד ואח"כ הם יכנסו, וכיון שכך היה המנהג הרי שהמניח שם את הכד עשה זאת ברשות, והיה על הנתקל להתבונן בהליכתו, ולכן חייב.

*

שלח ליה רב חסדא לרב נחמן: מנהג הדיינים לחייב את הבועט בחברו ע"י הברך (= 'רכובה') שלשה סלעים עבור 'בושת' (חוץ מחיוב שאר דברים), לפי שבעיטה ע"י הברך מביישת יותר מדחיפה ע"י היד. ואת הבועט ע"י הרגל (= 'בעיטה') מחייבים חמש סלעים עבור 'בושת'. ואת המכה את חברו ע"י אוכף החמור (= 'סנוקרת') מחייבים שלש עשרה סלעים עבור 'בושת'. אבל מה דינו של המכה את חברו ע"י פדנא דמרא דהיינו שהכהו ע"י בית יד של מעדר? ומה דינו של המכה את חברו ע"י קופינא דמרא דהיינו ע"י הברזל עצמו של המעדר?

שלח ליה: ענה לו רב נחמן - חסדא חסדא, וכי אתה גובה קנסות בכבל? והרי אין דנים דיני קנסות בכבלו תאמר לי איך היה גוף המעשה עם יד המעדר והברזל של המעדר.

שלח ליה דההוא גרגותא: אמר לו רב חסדא - היה בור מים ששייך לשני אנשים והיו משקים ממנו את השדות, והם עשו תורנות ביניהם שבכל יום אחד מהם ישאב מים, הלך אחד מהם ושאב מים ביום שלא היה שלו, אמר לו חברו 'היום זה היום שלי לשאוב', השני לא התייחס אליו והמשיך לשאוב, לקח חברו בית יד של מעדר והכה אותו בו.

א"ל: אמר לו רב נחמן - היה עליו להכותו מאה הכאות על שגזל את מימיו! ואפילו לסובר שאסור לאדם לעשות דין לעצמו (אפילו דין אמת) אלא עליו ללכת לבית דין, כאן הוא מודה שאדם עושה דין לעצמו, לפי שעד שילך לבית דין לתבוע אותו כבר יפסיד את מימיו.

הגמ' מביאה את המחלוקת האם אדם עושה דין לעצמו או לא:

דאתמר וכו': נחלקו רב יהודה ורב נחמן האם אדם עושה דין לעצמו, במקום שיש הפסד כולם מודים שעושה דין לעצמו, ומחלוקתם כשאין לו הפסד ללכת לבית דין ולתבוע, לדעת רב יהודה - אין אדם עושה דין לעצמו, שכיון שאין לו הפסד עליו ללכת לבית דין, ולדעת רב נחמן - אדם עושה דין לעצמו, שכיון שעושה כדין אינו חייב לטרוח וללכת לתבוע את חברו בבית דין.

רב כהנא מקשה לרב יהודה: למדנו בתוספתא - בן בג בג אומר, אל תיכנס לחצר חברך בסתר כדי ליטול את החפץ שלך שנמצא שם, שמא תראה בעיניו כאילו אתה גנב, אלא תיכנס בחוזקה ובגלוי ותיקח את מה ששייך לך. ע"כ התוספתא. ומכאן שאדם עושה דין לעצמו וקשה על רב יהודה.

ענה לו רב יהודה: א"ל עמרך? בן בג בג יחידאה הוא: וכי נראה בעיניך שזו קושיא הוגנת? והרי בן בג בג הוא דעת יחיד, ורבנן חולקים עליו וסוברים שאין אדם עושה דין לעצמו במקום שאין לו הפסד.

רבי ינאי אמר: כוונת התוספתא 'לשבור את שיניו' בדין, כלומר לתבוע אותו לבית דין.

קושיא: אי הכי: א"כ לא מובן מדוע התוספתא אמרה 'זאמור לו שלי אני נוטל', היה עליה לומר 'אומרים לו שלו הוא נוטל' כלומר שבית דין אומרים זאת לבעל החצר. קשיא.